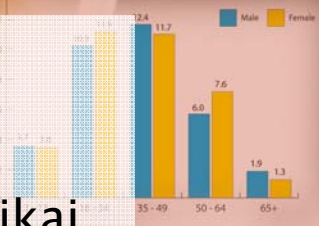

Kulin László

Szociológiai és szociálpolitikai jelenségek és folyamatok

A követelménymodul megnevezése:
Gyermekellátási alapfeladatok

A követelménymodul száma: 1868-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-004-50

SZOCIOLÓGIAI ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI JELENSÉGEK ÉS FOLYAMATOK

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZETZAKSZOLGÁLATOK

Erzsébet 25 éves anyuka, aki jelenleg otthon neveli 2 éves kisfiát. Férje hegesztőként alkalmazottként dolgozik. Jövedelmük épphogy lehetővé teszi, hogy számláikat fizessék, és szerényen megéljenek. Lakásuk saját tulajdon, lakásrészlet nincs rajta. Szeretnének viszont még egy gyermeket. Kérdésként merül fel azonban, hogy anyagilag képesek-e másik gyermek vállalására, vagy a gyermekvállalással egyidejűleg megindul elszegényedésük és a jövedelmük és kiadásaik alapján az alsó jövedelmi decilis valamelyikébe fognak csúszni.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

Az elszegényedő családok közül nagyon sok kerül olyan élethelyzetbe, hogy lakásukat is elveszítik, és gyermekük gyermekvédelmi gondoskodásba kerül. Ez akkor is így van, ha kizárólag anyagi okok miatt nem lehet a gyermeket elszakítani családjától. Ha már megtörtént a gyermekvédelmi gondoskodásba vétel, a szociális szakembereknek be kell tartaniuk az alapvető adatvédelmi szabályokat. A gyermekek iratanyagának kezelése során figyelembe kell venni a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. Törvényt, a Gyermekvédelmi Törvény adatkezelésre vonatkozó előírásait (Gyvt. 134–136. §), valamint a gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról szóló 235/1997. (XII.17.) Korm. rendeletben foglaltakat.

1. A gyermekvédelem és a szociális ellátások jogi szabályozása

E jogi szabályozást két kerettörvény: az 1997. évi XXXI. Törvény (Gyermekvédelmi törvény) és az 1993. III. törvény (Szociális törvény) szabályozza.

A **Gyermekvédelmi Törvény** célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői köteleességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.

A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülő vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.

A jogosult gyermek számára:

- a települési önkormányzat jegyzője rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságot
- a települési önkormányzat képviselő testülete az önkormányzat rendeletében meghatározott feltételek szerint rendkívüli gyermekvédelmi támogatást állapít meg
- a gyámhivatal a gyermek gondozó szülőjének, vagy más törvényes képviselőjének a gyermektartásdíjat megelőlegezi, a jogosult fiatal felnőttek számára otthonteremtési támogatást állapít meg
- a települési önkormányzat képviselő testületének döntése alapján a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás természetbeni ellátás formájában is nyújtható, különösen a védelembe vett gyermeke számára
- a természetbeni ellátás különösen az általános iskolás gyermekek tankönyv és tanszerellátásának támogatása, a tandíj, egészségügyi szolgáltatásért fizetendő térítési díj, illetve egyéb ellátás kifizetésének átvállalása lehet¹

A gyermekvédelmi rendszer működtetése állami és önkormányzati feladat.

Ennek érdekében a gyermekek védelmét pénzbeli és természetbeni juttatásokkal, személyes gondoskodáson alapuló alapellátások, személyes gondoskodáson alapuló szakellátások, és gyermekvédelmi gondoskodáson alapuló hatósági intézkedésekkel valósítja meg.

Pénzbeli juttatások:

- rendszeres gyermekvédelmi támogatás
- rendkívüli gyermekvédelmi támogatás
- gyermektartásdíj megelőlegezése
- otthonteremtési támogatás

---

¹ 1997. évi XXXI. Törvény 18.§

Személyes gondoskodáson alapuló alapellátások:

- gyermekjóléti szolgáltatás
- gyermekek napközbeni ellátása
- gyermekek átmeneti gondozása

Személyes gondoskodáson alapuló szakellátások:

- otthont nyújtó ellátás
- területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás
- utógondozói ellátás

Gyermekvédelmi gondoskodáson alapuló hatósági intézkedések:

- védelembevétel
- családba fogadás
- ideiglenes hatályú nevelésbe vétel
- átmeneti nevelésbe vétel
- tartós nevelésbe vétel
- utógondozás elrendelése
- nevelési felügyelet elrendelése

A gyermekvédelmi rendszer része a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve előzetes letartóztatásba helyezett fiatakorúak intézeti ellátása, továbbá a fiatakorúak pártfogó felügyelete. A gyermekvédelmi rendszerben hivatalból eljáró személyek közfeladatot látnak el.

A gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatokat látnak még el:

- egészségügyi szolgáltatók
- közoktatási intézmények, nevelési tanácsadó
- rendőrség
- bíróság
- menekülteket befogadó átmeneti szállás
- társadalmi szervezetek, egyházak

A felsorolt szervezeteknek jelzési kötelezettségük van, ha értesülnek gyermek veszélyeztetettségéről.

A Szociális Törvény célja, hogy a szociális biztonság megteremtése és megőrzése érdekében meghatározza az állam által biztosított egyes szociális ellátások formáit, szervezetét, a szociális ellátásokra való jogosultság feltételeit, valamint érvényesítésének garanciáit.

A Törvény hatálya kiterjed: magyar állampolgárokra, bevándoroltakra, hontalanokra, menekültekre. Nem terjed ki a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra.

A szociális igazgatás általános szabályai

A. Szociális igazgatás szervei

- helyi önkormányzat képviselőtestülete
- települési önkormányzat polgármestere
- települési önkormányzat jegyzője
- szociális hatóság

B. Eljárási rendelkezések

A jogosultságra, a jogokra és kötelességekre a Közigazgatás Szabályairól szóló Törvényt (Ket.) kell alkalmazni.

A települési önkormányzat tekintet nélkül illetékességre a rászorulóknak átmeneti segílyt, étkezést, szállást biztosít.

C. Jogosulatlanul igénybe vett ellátás megtérítése

A törvény megsértésével nyújtott szociális ellátást meg kell szüntetni, ami jelenti pénzbeli ellátás visszafizetését, természetben való visszaszolgáltatást, intézményi elhelyezés esetén intézményi térítési díjat kell fizetni.

D. Adatkezelés

A jegyző a szociális ellátásokról nyilvántartást vezet (kérelem beadása, kérelmező adatai, kérelmező lakóhelye, tartásra köteles személy azonosító adatai). Csak a szociális hatáskört gyakorló szervezeteknek szolgáltatathatók adatok.

Pénzbeli ellátások

Szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátásokról beszélünk. A rászorult részére jövedelme kiegészítésére, pótlására pénzbeli szociális ellátás nyújtható.

1. Időskorúak járadéka: megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkezőnek. Összege az Öregségi Nyugdíjminimum (ÖNY) 80 %-a.
2. Rendszere szociális segély: hátrányos munkaerőpiaci helyzetű aktív korú és családja részére adható. Akkor is nyújtható, ha védelembe vett gyermek él a családban. Együttműködési kötelezettség elvárás.
3. Lakásfenntartási támogatás: cél a fenntartással kapcsolatos költségek kezelése
4. Ápolási díj: a tartósan ápolásra szoruló személy otthoni ellátását biztosító nagykorú hozzátartozó részére biztosított anyagi hozzájárulás
5. Átmeneti segély: a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került személyek részére biztosítják, lehet kamatmentes kölcsön is
6. Temetési segély: annak állapítják meg, aki a meghalt személy eltemetéséről gondoskodott annak ellenére, hogy arra nem volt köteles

Természetbeni ellátások

1. Köztemetés: a haláleset helye szerint illetékes önkormányzat polgármesterének kell a temetésről 30 napon belül gondoskodnia. Az elhunyt személy elhalálozása időpontjában fennálló lakóhelynek kell fizetnie a temetést.
2. Közgyógyellátás: a szociálisan rászoruló személy részére egészségi állapota megőrzéséhez biztosított hozzájárulás
3. Egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság: akinek családjában az egy főre jutó havi jövedelem az ÖNY legkisebb összegét nem haladja meg. A rászorultságról a polgármester bizonyítványt állít ki.
4. Járulékfizetés alapjának igazolása: a polgármester a járulékfizetés alapjának meghatározása céljából kérelemre hatósági bizonyítványt állít ki. 1 évre állíthatja ki, a jegyző róla nyilvántartást vezet.
5. Adósságkezelési szolgáltatás: rászorult személyeknek nyújtott lakhatást segítő ellátás. Családnak vagy személynek adják, kinek adóssága több, mint 50000 Ft, vagy kikapcsolták közüzemi szolgáltatását.

Szociális szolgáltatások–alapszolgáltatások

1. Falugondnok, tanyagondnok: Aprófalvas, tanyasi lakott helyek intézményhiányból eredő hátrányainak enyhítését szolgálja
2. Étkeztetés: oka lehet kor, egészségi állapot, fogyatékoság, szenvedélybetegség, hajléktalanság
3. Házi segítségnyújtás: saját lakókörnyezetben gondozás, ápolás, veszélyhelyzet megelőzése
4. Családsegítés: szociális, mentálhigiénés problémák, egyéb krízis miatt segítségre szorulóknak részére
5. Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás: segélyhívó készülék használatával történik
6. Közösségi ellátások: pszichiátriai és szenvedélybetegek részére nyújtják, cél az önálló életvitel fenntartása, rehabilitáció, szociális és mentális gondozás
7. Támogató szolgáltatás: fogyatékos személyek lakókörnyezetben való ellátása
8. Utcai szociális munka: utcai hajléktalanok életkörülményeinek figyelemmel kísérése
9. Nappali ellátás: hajléktalanok és önmaguk ellátására részben képes személyek részére nyújtható

Szociális szolgáltatások–szakosított ellátások

1. Ápolást-gondozást nyújtó intézmények: önmaguk ellátására nem vagy csak részben képesek
2. Rehabilitációs intézmények: pszichiátriai, szenvedélybetegek, fogyatékosok, hajléktalanok ellátása
3. Átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények: idősök gondozóháza, fogyatékosok gondozóháza, éjjeli menedék
4. Lakóotthonok: fogyatékosok, szenvedélybetegek, pszichiátriai betegek részére

A személyes gondoskodás megszervezésére köteles szervek:

A lakosságszám függvényében:

- 2000 fő felett családsegítés
- 3000 fő felett családsegítés, nappali ellátás
- 10000 fő felett családsegítés, nappali ellátás, támogató szolgáltatás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, idősek átmeneti elhelyezése
- 50000 fő felett az előzőeket még kiegészíti az utcai szociális munka

A fenntartó feladat és jogköre:

- meghatározza az intézmény térítési díját
- ellenőrzi a törvényességet
- gondoskodik érdekképviselési fórumról
- szolgáltatásszervezési koncepciót készít

2. A társadalombiztosítás és a jóléti állam

Az államnak alapvető szerepet kell vállalnia az állampolgárok pénzbeli ellátásainak terén. A pénzbeli ellátásokhoz tartoznak:

- társadalombiztosítás
- univerzális ellátások (családi pótlék, egészségügyi ellátások)
- szociális segélyezés

A cél a szegénység enyhítése. Fontos a célzottság, hogy kizárólag a rászoruló kapjon állami segítséggel ellátást.

A **szociális biztonság** olyan politikai eszközkészlet, amelynek az alapvető funkciója: meghatározott társadalmi kockázatok pénzügyi következményeinek a kompenzálása.

A szociális biztonsági rendszerhez tartoznak a jövedelemhelyettesítő és a jövedelepótló rendszerek.

A szociális biztonsági rendszerek működését szolgáló újraelosztás mögött három alapelv húzódik meg:

- az állami, biztosítási típusnál a szerzett jog, illetve a kölcsönösség
- az egyéni helyzethez (pl. jövedelemvizsgálathoz) kötött típusnál a rászorultság
- az univerzális típusnál a az egyenlőség elve

A szociális biztonsági rendszerekkel szembeni elvárások:

- mindenki számára garantálnia kell a megélhetéshez szükséges minimális jövedelmet
- a túlnyomó többségükben jövedelemarányos juttatások révén védeniük kell az elért életszínvonalat
- elő kell segíteniük a társadalmi be, illetve visszailleszkedést.

Az 1408/71/EGK rendelet 4. cikk (1) bekezdése a szociális biztonsági ellátások körébe sorolja:

- betegségi és anyasági ellátások
- rokkantsági ellátások
- öregségi ellátások

- hozzátartozói nyugellátások
- baleseti ellátások
- halálozás estére szóló ellátások
- munkanélküli-ellátások
- családi ellátások

A szociális védelem magában foglalja a szociális biztonságot.

Politikai irányelvek a társadalombiztosításban:

A stratégia:

- Szegénységnyhítés javítása
- Költségek korlátozása
- Ösztönzők javítása
- Kínálat bővítése (magánnyugdij)

A makrogazdasági egyensúly megőrzése:

- költségek visszafogása
- az ellátások jobban célzott, indexált kiigazítása (az összes ellátásnak követnie kell az árak emelkedését)

Piacépítés:

- kínálat bővítése (magánnyugdij)
- ösztönzők javítása (a járulékok szintjét csökkenteni kell, mivel a magas járulékok csalásra ösztönöz)

A piaci erők szabályozása:

- a szegénység enyhítése
- a biztosítást és a jövedelemkiegyenlítést lehetővé tevő környezet kialakítása stabil árak megteremtésével

Kínálatbővítés magánnyugdijakkal:

- az állami nyugdíj túl keveset fizet túl sokaknak, túl nagy költséggel
- a magánnyugdij ezzel szemben csökkenti a közkiadásokat, növeli a megtakarítást, támogatja a tőkepiacok kialakulását

3. Szociálpolitikai alapok, célok, értékek, dilemmák

A **szociálpolitika** Ferge Zsuzsa meghatározása szerint történelmileg kialakult intézményrendszer, amely kielégít bizonyos piaci kapcsolatok révén nem megfelelően kielégíthető szükségleteket, túlnyomórészt az állami elosztás, illetve újraelosztás eszközeivel működik elkülönült intézményrendszerként.

A **szociális védelem** magában foglalja a szociális biztonságot. A szociális biztonsági rendszerekkel szembeni elvárások:

- mindenki számára garantálnia kell a megélhetéshez szükséges minimális jövedelmet
- a túlnyomó többségükben jövedelemarányos juttatások révén védeniük kell az elért életszínvonalat
- elő kell segíteniük a társadalmi be-, illetve visszailleszkedést

A szociális védelmet alkotó politikák és programok elsősorban ezeken a területeken jelennek meg:

- munkaerő-piaci politikák
- társadalombiztosítás
- szociális segélyezés
- mikroszintű és területi alapon szervezett szociális ellátórendszerek
- gyermekek védelme, családtámogatás

A szociális védelem célja a rászorulóknak szociális ellátása, az új munkaerő-piaci feltételekhez való alkalmazkodás, és a gazdasági teljesítőképesség elősegítése (ui. a magas szintű szociális védelem kedvezően hat a versenyképességre).

A szociálpolitikai értékek segítenek a különféle jelenségek megítélésében, a politikai gondolkodás iránytűjeként szolgálnak.

Értékek és alapelvek a szociálpolitikában:

Az értékek nagyban meghatározzák a világ jelenségeihez való viszonyunkat, hogy mi a jó és mi a rossz, vagy mi a szép, csúnya. A szociálpolitikában az értékek leginkább a politikai ideológiák közvetítésével jelennek meg, ez határozza meg, mely értékek mentén fognak kiépülni a szociálpolitika intézményei, hogy a társadalom, vagy a politika milyen értékek mentén szerveződik. A liberalizmusban a szabadság hangsúlyozása, konzervatív berendezkedésnél a hagyományok dominálnak, míg a szociáldemokráciában az állami szerepvállalás a meghatározó.

A szociálpolitika **értékei:**

- *Szabadság* (kényszerek hiánya)

Amartya Sen kétféle szabadságot különböztet meg. Negatív szabadság a korlátozásoktól való szabadság. Pozitív szabadság: szabadság valamire. Azt jelenti, hogy mit tehet, vagy mit nem tehet meg az egyén.²

- *Egyenlőség* (az esélyek, és a feltételek egyenlőségét jelenti)

Az esélyek egyenlősége a polgári társadalom legfontosabb követelése. Az embert nem korlátozhatja az, hogy milyen társadalmi rendbe született. A jog előtt mindenki egyenlő, nincsenek kiváltságok.

A kimenetek egyenlősége szerint a társadalom akkor igazságos, ha úgy biztosítja a rosszabb helyzetűek hátrányának kompenzálását, hogy a jó helyzetűekkel azonos valószínűséggel érjenek célba az élet bármely területén.

---

² Zombori: A szociálpolitika alapfogalmai 46. o.

Az arányos vagy kvótás egyenlőség szerint akkor tekintik például a nők és a férfiak politikai érvényesülésének esélyét egyenlőnek, ha a nők is arányosan képviseltetik magukat a politikai testületekben.

A bánásmódok egyenlősége jelenti, hogy az igazságszolgáltatás előtt mindenki egyenlő.

- *Szolidaritás* (testvériséget, összetartozást jelent a közösségben)

A szolidarisztikus közösségek valamilyen együttes, közös érdek mentén szerveződnek. Szerveződhetnek mikroszinten, ilyen például a családi szolidaritás. A szolidaritás kölcsönös segítséget is jelent. Általában egyenlők közösségén belül alakul ki, és valamilyen közös érdek köré szerveződik.

- *Tolerancia* (a másság elfogadását, a mássággal szembeni türelmet jelenti)

A tolerancia alapkövetelmény a szociálpolitikában és a szociális munkában is, mert a szociális munkának épp az a lényege, hogy elfogadja és igyekszik megérteni a másik életmódját, kultúráját, és elejét vegye a céltalan és megalázó erőszakos jobbítási szándékoknak.

- *Igazságosság* (jótékonytságot jelent, hogy a gyöngébbet nem szabad elnyomni)

Az igazságosságelméleteknek 3 típusát különböztetjük meg. A haszonelvű utilitárius elmélet szerint az az igazságos, ami a társadalom számára hasznos.

A társadalmi igazságosság elmélete az egyetlen igazán fontos értéknek az egyéni szabadságot tekinti.

John Rawls elmélete nem vonja kétségbe a társadalmi igazságosságot. "Az igazságosság ugyanúgy a társadalmi intézmények legfőbb erénye, amint az igazság a filozófiai rendszereké. Bármennyire is elegáns és frappáns egy elmélet, ha nem igaz, el kell vetni vagy felül kell bírálni. Hasonlóképpen törvényeket vagy intézményeket, legyenek bármilyen hatékonyak vagy jól felépítettek, át kell alakítani, vagy el kell utasítani, ha nem igazságosak."

- *Biztonság*

Az abszolút szociális biztonság olyan fogyasztási szint biztosítását jelenti, amely a társadalom minden tagja számára garantált. Nem feltétlenül korlátozódik a jövedelmi viszonyokra, kiterjedhet más dimenziókra is (lakás, kultúra, munka, egészségügyi ellátás).

A relatív szociális biztonság azt az igényt fejezi ki, hogy valamilyen társadalmi kockázat bekövetkezésekor, munkaképesség elvesztésekor, az egyén/család életszínvonala ne süllyedjen túl nagyot, ne kelljen az addig elért szintet hirtelen feladni. Ennek biztosítására a legáltalánosabb megoldás a keresettel arányos ellátásokat nyújtó kötelező társadalombiztosítás.

Ezek azok az alapelvek, amelyek szerint a "nyugati" társadalmakban kialakult jóléti államokban a szociális rendszer felépül és működtet egy olyan intézményrendszert, aminek feladata, hogy minden állampolgár számára lehetőleg egységes szolgáltatást nyújtson a szükségletek kielégítésében.

A szociálpolitika **alapelvei**:

- *Megelőzés és utólagos korrekció*

Azt jelenti, hogy valamilyen módon elejét vesszük a rossz helyzet kialakulásának, megakadályozzuk az olyan szituációkat, amelyeknek később negatív következményei lehetnek. Korrekción azt értjük, hogy valamilyen rossz helyzet kialakult, és ennek káros következményein próbálunk segíteni.

- *Integráció és szegregáció*

Az integráció beilleszkedést, beillesztést, a szegregáció elkülönülést, elkülönítést jelent. A szegregáció lehet spontán vagy tudatos. A spontán szegregáció látszólag természetes folyamat. Például egy település előnyös helyzetű lakói a zajos és szennyezett városközpontot elhagyják és a legközelebbi zöldövezetben kezdenek építkezni.

- *A támogatás odaítélése*

A normativitás azt jelenti, hogy a szociális támogatás feltételei és mértékei jogilag szabályozottak.

A diszkrecionalitás azt jelenti, hogy a szociális támogatás odaítélése a közösség, illetve annak képviselőjének: az államnak, az önkormányzatnak, a szociális ügyintézőnek a hatáskörében van.

- *Univerzalitás és szelektivitás*

Az **univerzalitás** jelenti, hogy valamelyik termék, szolgáltatás-, pénzjuttatás mindenki számára feltétel nélkül jár. Ilyen az állampolgári jogon járó egészségügyi ellátás, a családi pótlék.

A szelektivitás jelenti, hogy az ellátások elosztásakor valamilyen szelekció érvényesül. A szelekció elsődleges célja az erőforrások koncentrálása azon családokhoz, amelyek a segítségre leginkább rászorulnak. Alkalmazása meglehetősen drága, mivel hiába kevesebben támaszthatnak igényt a szolgáltatásokra, de kiterjedt adminisztrációra van szükség a jogosultak kiszűrésére.

- *Szubszidiaritás*

Az önállóságot hangsúlyozza a szociálpolitikai rendszerektől való függőség helyett. A külső segítség csak akkor lép be, ha az illető mindent megtett saját helyzete javítása érdekében.

- *A kevésbé választhatóság elve*

Azt fejezi ki, hogy az ellátásokat úgy kell kialakítani, hogy kevésbé legyen érdemes választani az élet vitelének azt a módját, hogy a megélhetés alapja nem a saját erőfeszítés, munka, hanem a támogatások igénybevétele legyen.

A jóléti államok formái

Az állam, mint társadalomszervező erő nem látható, nem tapintható, nincs megtapasztalható léte. A fejünkben létezik, mint egy gondolat, vagyis az állam egy absztrakció. Vannak azonban ismérvek, amelyek az állam meglétét jelzik. Ilyen jel a saját pénz, az állam tulajdonában lévő bank, az útlevelel, az állandó hadsereg, rendőrség. Az állam saját területén belül jogilag szabályozott és biztosított rendet alakít ki. Gazdaságilag önálló területi és szervezeti egység. Magának az államnak a definícióját több szerző és filozófus próbálta megalkotni. Számomra a következő mindent elmond: az állam több családnak és az ő közös ügyeiknek a jogszerű kormányzata szuverén hatalommal³. A kulcs, hogy emberek együttéléséről van szó jogilag szabályozott törvények útján.

Az államiságnak Európában két típusa alakult ki az évszázadok során: a franciák azt mondják, államot alkotnak azok az egyének, akik egy ország területén élnek, függetlenül attól, milyen a nyelvük. Nézetük szerint azok a népcsoportok, akiknek bár külön nyelvük van, de nem képesek saját államot kiharcolni (kisebbségben élnek), nem tekinthetőek nemzetnek. A németek értelmezése szerint ezzel szemben az, hogy a nemzet az államhatárokon is átnyúlik, az egy országhatárral határolt területen élők államot, az egy nyelvet beszélők nemzetet alkotnak (Koller 2006).

Az állam népének a körét személyi státusz jelöli ki. Az e státusz alapján keletkező politikai és jogi viszonyt nevezzük állampolgárságnak. Ezeket a jogokat már az ókorban megfogalmazták (például jog a közügyekben való részvétel). Az állampolgár alá van vetve az államnak, ugyanakkor személyes szabadsággal is rendelkezik. A fő államszervező erő pedig az, hogy az együttélés szabályait az állampolgárok betartják és betartatják.

Az államnak a XX. Század elejétől kezd majd kibontakozni sajátos formája, melyet jóléti államnak neveznek.

A jóléti állam történeti kialakulása

A jóléti állam kifejezést az 1945 utáni Anglia jellemzésére használták először (Briggs 2004). Az itt megvalósuló kormányzás választ tudott adni a Világháborút követő társadalmi problémákra, mint újjáépítés, szegénység, egyre bővülő foglalkoztatás igénye.

---

³ Jean Bodin fogalmazott így 1576-ban

A gyökerek azonban távolabbra nyúlnak vissza. Az iparosodásnak megfelelően a tradicionális társadalmak elkezdtek felbomlani. A vallás kezdett leszakadni a társadalomról, a társadalom egy alrendszere lett. Létrejön a polgári állam (először Angliában a polgári forradalom révén). Elkülönülnek a politikai, jogi, közigazgatási alrendszerek, miközben a családi keretből kiemelkedik az oktatás, nevelés. A tudományok önállósodásával párhuzamosan, a technikai fejlődés révén szakképzett munkaerőre van szükség. Az állam célul tűzi ki már a XIX. században a munkaerő lakáshoz jutását, a közművesítést, a közegészségügy fejlesztését.

Társadalmi igényre kifejlődik a szociális szféra (társadalombiztosítás, egészségügy, lakásrendszer). A tudomány önállósodik (Jenei 2001), ami a technikai fejlődés velejárója.

Beszélnem kell arról a folyamatról, amelyeket az egyén emberi jogainak érvényesülése, és elfogadása testesít meg az elmúlt évszázadokban. Marshall szerint a polgári jogok a XVIII. században, a politikai jogok a XIX. században, a szociális jogok a XX. században váltak elfogadottá. A polgári jog egyéni szabadságjogot jelent, amelyet a bíróságok legitímáltak. Angliában a szegénygondozás intézményrendszere ezen elv alapján épül ki. A politikai jog a politikai hatalom gyakorlásának joga (valójában a választásokat jelenti). A választások útján megvalósuló parlamenti demokrácia és önkormányzati struktúra őshazája az USA. A szociális jog a gazdasági jóléthez, biztonsághoz, civilizált élethez való jog, mely német földön kapott erőre. A kiindulópontok rányomják majd bélyegüket az ellátórendszerek sajátosságaira az adott országok területén megvalósuló jóléti államban.

Fordulópontot jelent Bismarck porosz politikája, aki felvállalja a társadalombiztosítást (hisz célja a szociális jogok megvalósítása), az oktatást állami feladattá teszi. Felmerül a kérdés, miért pont német területen ment ez végbe először? Azért, mert itt alakul ki a szocialista eszmerendszer, a munkásság egységes, és a lényeg: erősek a kialakuló szakszervezetek!

1945 után kialakulnak a jóléti államok klasszikus formái, amelyekben a jólét sajátos értelmezést nyer. A szegénységgel szembeni magatartás megváltozik, a vezetők rájönnek, a szegénységet állami eszközökkel kell enyhíteni (Briggs 2004). A szegénységnyhítás eszközei maguk a szociális kiadások, melynek mértékét az államnak szem előtt kell tartania, így kialakul a szociálpolitika. Az állampolgárok gondolkodása is változik, kialakul egy világnézetük a jólétről a piaci kapitalizmus keretein belül.

Megváltozik az állami szerepvállalás, a piaci alapú elosztás mellett kiépítik az állami redisztribúciós (újraelosztó) csatornákat is. Az állami szerepvállalás deformálja a piaci újraelosztást, amelyben lehetőséget kapnak az egyházak, alapítványok. A család szerepe felértékelődik. Taníttatniuk kell a szülőknek gyermekeiket, hisz megváltoznak a munkaerővel kapcsolatos iskolázottsági igények. A technikai forradalom iskolázott, jól képzett, megfelelő alapképzésű munkaerőt igényelt.

Vannak szerzők, akik konvergenciaelméletről beszélnek, azaz azokban az országokban, ahol hasonló ipari struktúrák fejlődtek ki a jóléti állam létrejötté elkerülhetetlen volt (Nicholas Barr 1998). Saját véleményem is ez, hozzátevé, hogy a demokratikus állami berendezkedési forma az, amely megteremtette a jóléti állam kereteit.

Beszélnem kell arról is, hogy az I. Világháború után a kialakult jóléti államoknak versenytársa akadt, a szocialista eszmerendszer és államforma. A szocializmus nagyobb szabadságot ígért, azonban évtizedek alatt ez nem igazolódott, a nagyobb szabadság helyett új önkényuralmat testesített meg (Hayek 1996). A XX. század végére kiderült, hogy a szocialista eszme, sem politikailag, sem gazdaságilag nem életképes, a rendszer úgymond magába roskadt. Nézetem szerint ez azért következett be, mert nem volt benne a megújulás lehetősége, nem volt nyomás az egyéni társadalmi megújulásra, míg a demokratikus államrendben ezt a megújulást az időszakonként lezajló parlamenti választások biztosították.

Ferge Zsuzsával a szocializmust „koraszülött jóléti államnak” tartja. Hiába van egy államnak jóléti, szociális érzékenysége, ha nincs mögötte a piacon minden körülmények között helytálló stabil gazdasági háttér.

Végezetül a jóléti államoknak 3 céljaiban hasonló, de mégis térben elkülönülő típusa alakult ki: az egyik az európai kontinentális országokban, a másik a skandináv államokban, a harmadik az angolszász országokban.

Fogalmi magyarázat. Mi a jóléti állam?

A jóléti állam eszmei magját T. H. Marschall azon nézete alkotja, mely szerint a szociális állampolgáriság a XX. században mérföldkő volt a szociális kérdés megoldásában. Az egyént a polgári és a politikai jogokon túl szociális jogok is megilletik. A piaci kudarcok kompenzálását az állam magára vállalja, így mindenkinek szociális jólétet biztosít egy meghatározott minimális szinten. Az az állam, mely ezt megvalósítja, a jóléti állam.

Kiemelem ismét, mert lényegesnek tartom, hogy a jóléti állam nem egy államforma (Esping-Andersen 2004), hanem egy állami cselekvésforma, elvi szabályok érvényesítése a szakpolitikákban, a polgárok elemi jólétének biztosítására irányuló állami felelősségvállalás.

A jóléti állam fenntartásához forrásokra van szükség. Ilyen forrás a bérjövedelem (Semjén 1998). A cél az, hogy mindenki számára elérhető és magas legyen. Ezt teljes foglalkoztatással próbálták elérni sok fejlett országban. Alapelv, hogy az egyénnek önmagáról kell gondoskodnia. Az egyéni megtakarítások kiemelkedő szerepűek kell, hogy legyenek. Bevételek jelenthetnek az önkéntes jóléti szolgáltatások (a gazdagok adakozással segítik a szegényeket főleg az USA-ban). Az állam ugyanakkor önként is nyújthat szolgáltatásokat (például az egészségügyben) és azt nyújthatja ingyen is!

Csaba Iván és Tóth István György kategorizálása szerint 5 funkcióját különböztetjük meg a jóléti államnak. Ezen funkciók következetes betöltése révén tudja polgárainak a jólétet biztosítani.

A jóléti állam funkciója a piaci kudarcok kezelése (Csaba-Tóth 1999). Ezt az új liberálisok képviselték először (Beveridge). Ez hazánkban a liberális SZDSZ szellemiségének felelt meg. A piaci versenyben vannak győztesek és vesztesek. A vesztesek leszakadását az állam újraelosztással kompenzálja, hogy ne táguljanak kezelhetetlen mértékben a társadalmi szakadékok. Megteheti ezt, mert a közgazdaságtan szerint több egyén jóléte növelhető anélkül, hogy más egyének helyzetén rontani kellene.

A jóléti állam az ipari társadalmak új kihívásaira ad választ. A szociális közkiadások emelése (mint állami beavatkozás), a technológiai változások által kedvezőtlenül érintett munkavállalók helyzetét javítja, alapszinten stabilizálja.

A jóléti állam a tőkés uralmi viszonyokat fenntartja és legitimálja. Ezt a neomarxisták mondják (például Offe). Lebecsülik a demokratikus intézményeket. Nézetem szerint ez a megközelítés a szélsőbaloldal mondandójának felel meg. Ugyanakkor világosan kell látni, hogy a gazdaság motorja a tőkés újratermelés és felhalmozás kell legyen. Feladat a munkavállalók hatékony ösztönzése a produktív munkára, a minél nagyobb bérek elérésére. A nagyobb bér nagyobb megtakarítást jelent. A nyugdíjjárulékok nőhetnek, az egyén így előrelátásra motivált, jelen helytállása a munkaerőpiacon időskori megélhetését alapozza meg.

A jóléti állam a bérből élők politikai erejének megnyilvánulása. Ez pedig szociáldemokrata ideológia. Azért, hogy céljaikat megvalósítsák a munkásosztály pártosodására van szükség, ami a baloldal politikai mondandóját tükrözi. A demokratikus társadalmi rendben a politika irányvonalát a szavazók döntenek el. Kortól és a társadalmi betagozódástól függően minden csoportnak, attól függetlenül, hogy szerepel-e a munka világában (munkanélküli, nyugdíjas, tanuló, aktív munkavállaló) számottevő politikai súlya van. Bár a piac a magánvagyonok nagy koncentrációját engedi meg a lakosság egy szűk részének, a bérből élők szavazatai biztosítják a túlzott társadalmi szegregációt a jövedelmkülönbségek által. Az egyensúly fenntartása a létrehozott jóléti állammodell és eszmerendszer feladata.

A jóléti állam a jövedelmek újraelosztásának, redisztribúciójának rendszere. A redisztribúció formái (Csaba-Tóth 1999): az életciklust követő és biztosítási redisztribúció (aktív életszakaszából jövedelmet csoportosít át az egyén inaktív életszakaszára, idős korára). Másik típus a vertikális redisztribúció (a magasabb jövedelműektől az alacsonyabb jövedelműek felé való újraelosztás). Végül a horizontális redisztribúció a társadalmi osztályok közötti újraelosztást jelenti.

Más szerzők az elosztás további típusait is megkülönböztetik. Interperszonális az újraelosztás, ha egyének között történik, például egészségesektől a betegek felé (Zombori 1997). Intertemporális, ha időben történik, az egyén saját jövedelmét félreteszi, és később használja fel. Ilyen a nyugdíjbiztosítás is, és ezért is sorolom itt fel e kategorizálást, hisz ennek elemzése munkám fő célja. Zombori egyébként horizontális újraelosztáson a hasonló helyzetű, de eltérő jövedelmű egyének közötti újraelosztást érti, itt tehát a korábbi definiálás kiegészítést nyert (Zombori 1997).

A jóléti államok céljai

A legfontosabb, hogy az állam hatékonyan működjön. Ne legyen pazarlás az állami költségvetésben, valamint intézményi és szolgáltatási szinten sem. Az államnak feladata kell, hogy legyen, hogy ösztönözzön a munkavégzésre, olyan munkára, amiből meg lehet élni.

Az államnak megfelelő életszínvonalat kell biztosítania polgárai számára. Enyhítenie kell a szegénységet, egyetlen adózó sem kerüljön a létminimum alá (Barr 1998). El kell érni, hogy az egyén életszínvonala ne süllyedjen olyan mélyre, ahonnan nem lehet visszakapaszkodni (az idősek esetén a nyugdíj elérésekor ne legyen nagy törés az életszínvonalban, ne élje fel korábbi megtakarításait az egyén).

A jövedelemkiegyenlítés azt jelenti, hogy a jövedelmet aktív korukból képesek legyenek inaktív korukba átcsoportosítani az egyének. Tehát fontos sarokpont a nyugdíjbiztosítás. Az egyenlőtlenségek csökkentése, pedig redisztribúció (újraelosztás) útján valósul meg a társadalom különböző rétegei között.

További társadalmi cél az emberi méltóság védelme, a társadalmi szolidaritás (például a nyugdíjnak olyan kritériumoktól kell függenie, amely nem kapcsolódik a gazdasági-társadalmi státuszhoz). Fontos, hogy csak az kapjon ellátást, akinek az ellátás szól. Az érthetőség pedig azt jelenti, hogy az egyén tudja, mi jár neki, és milyen intézményhez fordulhat.

Ezek tehát azok a sarokpontok, melyek teljesítése a jóléti államokban prioritás. Az állam fejlődése tehát véleményem szerint eljutott arra a szintre, hogy a társadalom tagjaiban ezek az igények megfogalmazódhatnak és azokat számon is kérje. Arról van szó, hogy a piaci hatékonyságot próbálja fedésbe hozni az állam a piac minden szereplőjének (nyertes és vesztes) igényeivel.

A jóléti államok típusai

Háromféle tipológia ismert, melyet Magyarországon Csaba Iván és Tóth István György foglaltak össze:

Lebeux és Wilensky megkülönböztet reziduális és univerzális jóléti államot.

A reziduális a szegényekre koncentrál, segélyeket oszt, közösségi segélyprogramokat szervez, maradék elv érvényesül (amennyi marad az államkasszában, azt szétosztják). Ezzel szemben az univerzális jóléti államokban (például Skandináviában) a közösségi segélyprogramok minden társadalmi csoportra kiterjednek

Titmuss meghagyta a reziduális jóléti államot, de még két másikkal kiegészítette. Az ipari teljesítmény modellt a teljesítmény és hozzájárulás-orientált foglalkozási és társadalombiztosítási programok jellemzik (mindenki a jövedelme alapján fizet be). Az intézményesített jóléti államban jelentősek az állampolgári jogosultságok, az állam intézményesített módon vállal kötelezettséget polgárai jólétéért.

Esping–Andersen a legnagyobb hatású, a mai szerzők többsége ezt a tipológiát használja. Ő 3 típust különít el. Jelentőségükre tekintettel ezeket kiemelten jellemzem, a társadalombiztosításukra is utalást teszek, ez jellemzi az idősökhöz viszonyulását is az adott államnak.

A **Liberális jóléti állam** az angolszász országokra jellemző. Rászorultságelvű jóléti támogatásokat biztosít. Az ellátás szerény, a társadalombiztosítás is. Ezzel szemben a magánbiztosítás társadalomszervező erő. Az állam működésének fő mozgató rugója a nem szabályozott piac. A piacon az esélyek egyenlők. Szabadságértelmezésében a negatív szabadság jellemzi, azaz szabadság a szenvedéstől, nélkülözéstől, ha az adózó maga is tesz érte. Stigmatizál, ezáltal munkára ösztönöz (Csaba–Tóth 1999). Könnyen tud új munkahelyeket nagy számban teremteni. Ez a munkaerő azonban gyakran képzetlen, csak létfenntartását tudja biztosítani (például ház körüli munka a gazdagoknál), tartalékolni nem tud. Ez, mint látni fogjuk szemben áll Nyugat-Európa foglalkoztatáspolitikájával, ahol a prioritás a munkaerő minősége és nem mennyisége. Itt tehát minden ellátás a munkához kötődik, a dekommodifikációs⁴hatás kicsi. A szolidaritás inkább csak mikroszinten van jelen adakozás formájában. Ez, mint látni fogjuk ellentétben áll a Skandináv modellel, ahol az állam szolidáris a szegényekkel, idősökkel, gyermeküket egyedül nevelő nőkkel. Az angolok szerint a piaci verseny társadalmi végeredménye az igazságos, és ez nem korrigálandó.

Ilyen az USA, Kanada, melyeket a piac logikája ural. A jövedelemigazolóhoz kötött segélyezés, valamint szerény társadalombiztosítási programok jellemzik, s univerzális ellátások csak egészen szűk körben, alacsony színvonalon működnek, ha egyáltalán léteznek.

A **Konzervatív jóléti állam** a kontinentális Nyugat –Európára jellemző. Magának az államnak a működése intézmények szövetségére épül (például önkormányzatok, nyugdíjbiztosítók és egyházak együttműködése az idősgondozásban!). Jelen vannak a közösségi programok a társadalombiztosításban (például közgyógyellátás). Az USA-ban ezzel szemben ilyen nem létezik. Európában az egyén krízishelyzetében az állam nem lép be egyből segítőként, szemben Skandináviával. Az egyén ellátását segítő társadalmi szervezetek tárgyalásos, korporatív viszonyban vannak, a szereplők között politikai alkuk születnek. A magánbiztosítók szerepe marginális (Csaba–Tóth 1999). A nyertesek ebben az államtípusban a magasan iskolázott férfiak, a vesztesek a nyugdíj előtt állók. A konzervatív ideológia az egykeresős családmoddnek felel meg, az apa dolgozik, az anya neveli a gyerekeket. Nézetük szerint a társadalmi egyenlőség nem létezik, az egyén szabadsága is korlátozott az állam keretein belül. Itt is szemben áll a liberális modell korlátlan szabadságával. Véleményem szerint itt arról van szó, hogy az egyént jobban kötik a társadalmi normák, adott esetben az egyház nevelő, társadalomszervező ereje. A szociális kiadások közepesek, több mint a liberális, kevesebb, mint a Skandináv modellben.

---

⁴ A dekommodifikáció a munkaerő árutlanítási foka, azaz az egyén munkaereje mennyire nem tekinthető árunak (Esping–Andersen 2004,119).

Ilyen Ausztria, Franciaország, Németország, Olaszország, melyeket erős egyházi hatás jellemez. A hangsúly a hagyományos hierarchiák megőrzésén van. Szívesen lemondanak a piaci megoldásokról (például magánbiztosítás). A szociálpolitika a hagyományos családmódel és a tradicionális női szerepek elkötelezettje. A családfórmát a férfiak uralják.

A **Skandináv jóléti államban** a fő szervezési elv az állampolgári jogok biztosítása és a társadalombiztosítás. Elsősorban a középosztálynak nyújt biztonságot. Az állam a fő ellátó szerv, a magánbiztosítók szerepe kicsi, szemben a liberális rezsimekkel. Univerzális⁵ ellátások jellemzik, ilyen az univerzális alapnyugdíj. A család központi szerepű, amennyiben közvetlen juttatásokat nyújt az állam a gyerekeknek, időseknek. A konzervatív államokkal ellentétben azonban azt vallja, hogy a nők ne legyenek a családtól függők anyagilag. Célul tűzi ki a teljes foglalkoztatást⁶. Nemcsak az indulási egyenlőségre figyel, hanem a kimeneti egyenlőségre is. A liberális modellel azonos módon fontos az igazságos teljesítmény szerinti bérezés, azonban a társadalmi szakadékok mélyülését adórendszerével korlátozza.

Itt a piac szabályozása a középosztályoknak kedvez. Az ösztársadalmi szolidaritás erősítése érdekében a szegénypolitika csapdáit a munkalehetőségek biztosításával, a jóléti rendszer és a foglalkoztatás összekapcsolásával igyekeznek elkerülni. Ezek tehát azok a fő ideológiai irányelvek, melyek, mint fő társadalommozgató erők megjelentek a fejlett demokráciákban egészen az 1980-as évek közepéig. Látható, hogy bár a célok hasonlóak a három modell eltérő szerepre tör. Nézetem szerint az angolszász modell piaci liberalizmusa alátámasztja a világpiac élharcosa titulust. A kontinentális Európa kevesebb munkát ad, de a hatékonyabb munkavégzést preferálja. A Skandinávok, pedig helyesen felismerték, hogy a fiatal érték, akikre koncentrálvá szerepelhetnek jól a gazdasági versenyben, de az idősekre is „vigyáz”, hisz ők adhatják át tudásukat, tapasztalataikat a fiataloknak.

Az, hogy Magyarország számára, melyik lehet a követendő irány, véleményem szerint a világpiacon betöltött szerepünk határozhatja meg. Mindenképpen a fiatalok versenyképességének kialakítása kell a meghatározó legyen, az ezt preferáló elemeket kell ezen modellekből átültetni. Bár az idősek életszínvonalának szinten tartása dicséretes cél lehetne, én magam mégis a fiatalok nevelési finanszírozását emelném, ez lehet ugyanis a későbbi társadalombiztosítási járulékok emelésének záloga.

ÖSSZEFOGLALÁS:

Jelenleg hazánkban kiépülőben van a jóléti állam posztszocialista formája. A szociális ellátó rendszer csak valamelyest kompenzálni tudja a kisgyermekes család lecsúszását, elszegényedését. A rendszernek jelenleg nem sajátja az a családbarát politika, amely pénzügyileg is megérné a családnak, hogy a gyermekbe, mint leendő humán erőforrásba fektessen.

⁵ Az univerzalitás azt jelenti a szociálpolitikában, hogy valamely termék, szolgáltatás, pénzjuttatás mindenki (az ország területén tartózkodók) számára feltétel nélkül jár (Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület 1997 107.o.)

⁶ http://www.ajk.elte.hu/HallgatóiInformációk/TanszkekHírei/AllamEsJogelmelet/Allamtan%20TK/2Kotet/II_V_XIX_B%20fejezet.pdf letöltés: 2007.11.20

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Tekintse át, hogy melyek azok a szociális juttatások, melyek segíthetik a kisgyermekes család újabb gyermekvállalását!

MUNKAANYAG

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Írja le, mikor készült a gyermekvédelmi törvény és mi a célja?

Írja le, mely állami szervek és hogyan intézkedhetnek, hogy segítsék a gyermek ellátását?

Sorolja fel, milyen pénzbeli juttatásokat kaphat a gyermek?

Sorolja fel a gyermekvédelmi gondoskodáson alapuló hatósági intézkedéseket!

---

2. feladat

Írja le, hogy mi a szociális törvény célja?

Sorolja fel a szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátásokat!

Sorolja fel, hogy melyek a természetbeni szociális ellátások?

---

3. feladat

Sorolja fel a szociális újraelosztás 3 alapelvét!

Sorolja fel, hogy miket sorolunk a szociális biztonsági ellátások körébe?

Írja le, melyek a politikai irányelvek a társadalombiztosításban?

---

4. feladat

Sorolja fel a szociálpolitika értékeit!

Írja le, melyek a szociálpolitika alapelvei?

---

5. feladat

Írja le, hogy mit tud a jóléti államok történeti kialakulásáról?

Írja le, hogy Ön mit ért jóléti államon?

Sorolja fel, hogy melyek a jóléti államok céljai?

Sorolja fel, hogy milyen típusai vannak a jóléti államoknak?

Jellemezze a jóléti államok típusait Esping-Andersen szerint!

Blank lined writing area with a watermark 'MUNKANYAG' diagonally across it.

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Írja le, mikor készült a Gyermekvédelmi Törvény és mi a célja?

A Gyermekvédelmi törvény 1997-ben készült.

A Gyermekvédelmi Törvény célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről. A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülő vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.

Írja le, mely állami szervek és hogyan intézkedhetnek, hogy segítsék a gyermek ellátását!

A jogosult gyermek számára: a települési önkormányzat jegyzője rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságot, a települési önkormányzat képviselő testülete az önkormányzat rendeletében meghatározott feltételek szerint rendkívüli gyermekvédelmi támogatást állapít meg, a gyámhivatal a gyermek gondozó szülőjének, vagy más törvényes képviselőjének a gyermektartásdíjat megelőlegezi, a jogosult fiatal felnőttek számára otthonteremtési támogatást állapít meg, a települési önkormányzat képviselő testületének döntése alapján a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás természetbeni ellátás formájában is nyújtható, különösen a védelemben vett gyermeke számára, a természetbeni ellátás különösen az általános iskolás gyermekek tankönyv és tanszerellátásának támogatása, a tandíj, egészségügyi szolgáltatásért fizetendő térítési díj, illetve egyéb ellátás kifizetésének átvállalása lehet.⁷ A gyermekvédelmi rendszer működtetése állami és önkormányzati feladat.

Sorolja fel, milyen pénzbeli juttatásokat kaphat a gyermek!

rendszeres gyermekvédelmi támogatás, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, gyermektartásdíj megelőlegezése, otthonteremtési támogatás

Sorolja fel a gyermekvédelmi gondoskodáson alapuló hatósági intézkedéseket!

⁷ 1997. évi XXXI. törvény 18.§

védelembe vétel, családba fogadás, ideiglenes hatályú nevelésbe vétel

átmeneti nevelésbe vétel, tartós nevelésbe vétel, tógondozás elrendelése, nevelési felügyelet elrendelése

2. feladat

Írja le, hogy mi a szociális Törvény célja!

A Szociális Törvény célja, hogy a szociális biztonság megteremtése és megőrzése érdekében meghatározza az állam által biztosított egyes szociális ellátások formáit, szervezetét, a szociális ellátásokra való jogosultság feltételeit, valamint érvényesítésének garanciáit.

Sorolja fel a szociális rászorultságtól függő pénzbeli ellátásokat!

Időskorúak járadéka: megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkezőnek, összege az Öregségi Nyugdíjminimum (ÖNY) 80 %-a, Rendszeres szociális segély: hátrányos munkaerőpiaci helyzetű aktív korú és családja részére adható. Akkor is nyújtható, ha védelembe vett gyermek él a családban. Együttműködési kötelezettség elvárás.

Lakásfenntartási támogatás: cél a fenntartással kapcsolatos költségek kezelése, Ápolási díj: a tartósan ápolásra szoruló személy otthoni ellátását biztosító nagykorú hozzátartozó részére biztosított anyagi hozzájárulás

Átmeneti segély: a létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került személyek részére biztosítják, lehet kamatmentes kölcsön is, Temetési segély: annak állapítják meg, aki a meghalt személy eltemetéséről gondoskodott annak ellenére, hogy arra nem volt köteles

Sorolja fel, melyek a természetbeni szociális ellátások!

Köztemetés: a haláleset helye szerint illetékes önkormányzat polgármesterének kell a temetésről 30 napon belül gondoskodnia. Az elhunyt személy elhalálása időpontjában fennálló lakóhelynek kell fizetnie a temetést.

Közgyógyellátás: a szociálisan rászoruló személy részére egészségi állapota megőrzéséhez biztosított hozzájárulás

Egészségügyi szolgáltatásra való jogosultság: akinek családjában az egy főre jutó havi jövedelem az ÖNY legkisebb összegét nem haladja meg. A rászorultságról a polgármester bizonyítványt állít ki.

Járulékfizetés alapjának igazolása: a polgármester a járulékfizetés alapjának meghatározása céljából kérelemre hatósági bizonyítványt állít ki. 1 évre állíthatja ki, a jegyző róla nyilvántartást vezet.

Adósságkezelési szolgáltatás: rászorult személyeknek nyújtott lakhatást segítő ellátás. Családnak vagy személynek adják, kinek adóssága több, mint 50000 Ft, vagy kikapcsolták közüzemi szolgáltatását.

3. feladat

Sorolja fel a szociális újraelosztás 3 alapelvét!

Az állami, biztosítási típusnál a szerzett jog, illetve a kölcsönösség, egyéni helyzethez (pl. jövedelemvizsgálathoz) kötött típusnál a rászorultság, univerzális típusnál az egyenlőség elve.

Sorolja fel, hogy miket sorolunk a szociális biztonsági ellátások körébe!

betegségi és anyasági ellátások, rokkantsági ellátások

öregségi ellátások, hozzátartozói nyugellátások, baleseti ellátások

halálozás estére szóló ellátások, munkanélküli-ellátások, családi ellátások

Írja le, melyek a politikai irányelvek a társadalombiztosításban!

A stratégia: szegénységnyihítés javítása, költségek korlátozása, ösztönzők javítása , kínálat bővítése (magánnyugdij)

A makrogazdasági egyensúly megőrzése: költségek visszafogása, az ellátások jobban célzott, indexált kiigazítása (az összes ellátásnak követnie kell az árak emelkedését)

Piacépítés: kínálat bővítése (magánnyugdij), ösztönzők javítása (a járulékok szintjét csökkenteni kell, mivel a magas járulékok csalásra ösztönöz)

A piaci erők szabályozása: a szegénység enyhítése, a biztosítást és a jövedelemkiegyenlítést lehetővé tevő környezet kialakítása stabil árak megteremtésével

Kínálatbővítés magánnyugdijakkal: az állami nyugdíj túl keveset fizet túl sokaknak, túl nagy költséggel, a magánnyugdij ezzel szemben csökkenti a közkiadásokat, növeli a megtakarítást, támogatja a tőkepiacok kialakulását

4. feladat

Sorolja fel a szociálpolitika értékeit!

Szabadság, szolidaritás,

egyenlőség, tolerancia,

igazságosság, biztonság

Írja le, melyek a szociálpolitika alapelvei!

Megelőzés és utólagos korrekció: Azt jelenti, hogy valamilyen módon elejét vesszük a rossz helyzet kialakulásának, megakadályozzuk az olyan szituációkat, amelyeknek később negatív következményei lehetnek. Korrekción azt értjük, hogy valamilyen rossz helyzet kialakult, és ennek káros következményein próbálunk segíteni.

Integráció és szegregáció: Az integráció beilleszkedést, beillesztést, a szegregáció elkülönülést, elkülönítést jelent. A szegregáció lehet spontán vagy tudatos. A spontán szegregáció látszólag természetes folyamat. Például egy település előnyös helyzetű lakói a zajos és szennyezett városközpontot elhagyják és a legközelebbi zöldövezetben kezdenek építkezni.

A normativitás azt jelenti, hogy a szociális támogatás feltételei és mértékei jogilag szabályozottak.

A diszkrecionalitás azt jelenti, hogy a szociális támogatás odaítélése a közösség, illetve annak képviselőjének: az államnak, az önkormányzatnak, a szociális ügyintézőnek a hatáskörében van.

Univerzalitás és szelektivitás: Az univerzalitás jelenti, hogy valamelyik termék, szolgáltatás-, pénzjuttatás mindenki számára feltétel nélkül jár. Ilyen az állampolgári jogon járó egészségügyi ellátás, a családi pótlék. A szelektivitás jelenti, hogy az ellátások elosztásakor valamilyen szelekció érvényesül. A szelekció elsődleges célja az erőforrások koncentrálása azon családokhoz, amelyek a segítségre leginkább rászorulnak. Alkalmazása meglehetősen drága, mivel hiába kevesebben támaszthatnak igényt a szolgáltatásokra, de kiterjedt adminisztrációra van szükség a jogosultak kiszűrésére.

Szubszidiaritás: Az önállóságot hangsúlyozza a szociálpolitikai rendszerektől való függőség helyett. A külső segítség csak akkor lép be, ha az illető mindent megtett saját helyzete javítása érdekében.

A kevésbé választhatóság elve: Azt fejezi ki, hogy az ellátásokat úgy kell kialakítani, hogy kevésbé legyen érdemes választani az élet vitelének azt a módját, hogy a megélhetés alapja nem a saját erőfeszítés, munka, hanem a támogatások igénybevétele legyen

---

5. feladat

Írja le, hogy mit tud a jóléti államok történeti kialakulásáról!

A jóléti állam kifejezést az 1945 utáni Anglia jellemzésére használták először (Briggs 2004). Az itt megvalósuló kormányzás választ tudott adni a Világháborút követő társadalmi problémákra, mint újjáépítés, szegénység, egyre bővülő foglalkoztatás igénye. A gyökerek azonban távolabbra nyúlnak vissza. Az iparosodásnak megfelelően a tradicionális társadalmak elkezdtek felbomlani. A vallás kezdett leszakadni a társadalomról, a társadalom egy alrendszerre lett. Létrejön a polgári állam (először Angliában a polgári forradalom révén). Elkülönülnek a politikai, jogi, közigazgatási alrendszerek, miközben a családi keretből kiemelkedik az oktatás, nevelés. A tudományok önállósodásával párhuzamosan, a technikai fejlődés révén szakképzett munkaerőre van szükség. Az állam célul tűzi ki már a XIX. században a munkaerő lakáshoz jutását, a közművesítést, a közegészségügy fejlesztését. Társadalmi igényre kifejlődik a szociális szféra (társadalombiztosítás, egészségügy, lakásrendszer). A tudomány önállósodik, ami a technikai fejlődés velejárója.

Írja le, hogy Ön mit ért Jóléti Államon!

A jóléti állam eszmei magját T. H. Marschall azon nézete alkotja, mely szerint a szociális állampolgáriság a XX. században mérföldkő volt a szociális kérdés megoldásában. Az egyént a polgári és a politikai jogokon túl szociális jogok is megilletik. A piaci kudarcok kompenzálását az állam magára vállalja, így mindenkinek szociális jólétet biztosít egy meghatározott minimális szinten. Az az állam, mely ezt megvalósítja, a jóléti állam. A jóléti állam nem egy államforma, hanem egy állami cselekvésforma, elvi szabályok érvényesítése a szakpolitikákban, a polgárok elemi jólétének biztosítására irányuló állami felelősségvállalás.

Sorolja fel, hogy melyek a jóléti államok céljai!

A legfontosabb, hogy az állam hatékonyan működjön. Ne legyen pazarlás az állami költségvetésben, valamint intézményi és szolgáltatási szinten sem. Az államnak feladata kell, hogy legyen, hogy ösztönözzön a munkavégzésre, olyan munkára, amiből meg lehet élni. Az államnak megfelelő életszínvonalat kell biztosítani polgárai számára. Enyhítenie kell a szegénységet, egyetlen adózó sem kerüljön a létminimum alá. El kell érni, hogy az egyén életszínvonala ne süllyedjen olyan mélyre, ahonnan nem lehet visszakapaszkodni (az idősek esetén a nyugdíj elérésekor ne legyen nagy törés az életszínvonalban, ne élje fel korábbi megtakarításait az egyén).

Sorolja fel, milyen típusai vannak a jóléti államoknak!

Háromféle tipológia ismert, melyet Magyarországon Csaba Iván és Tóth István György foglaltak össze:

Lebeux és Wilensky megkülönböztet reziduális és univerzális jóléti államot.

A reziduális a szegényekre koncentrál, segélyeket oszt, közösségi segélyprogramokat szervez, maradék elv érvényesül (amennyi marad az államkasszában, azt szétosztják). Ezzel szemben az univerzális jóléti államokban (például Skandináviában) a közösségi segélyprogramok minden társadalmi csoportra kiterjednek

Titmuss meghagyta a reziduális jóléti államot, de még két másikkal kiegészítette. Az ipari teljesítmény modellt a teljesítmény és hozzájárulásorientált foglalkozási és társadalombiztosítási programok jellemzik (mindenki a jövedelme alapján fizet be). Az intézményesített jóléti államban jelentősek az állampolgári jogosultságok, az állam intézményesített módon vállal kötelezettséget polgári jólétéért.

Esping-Andersen a legnagyobb hatású, a mai szerzők többsége ezt a tipológiát használja. Ő 3 típust különít el. Jelentőségükre tekintettel ezeket kiemelten jellemzem, a társadalombiztosításukra is utalást teszek, ez jellemzi az idősekhez viszonyulását is az adott államnak. Megkülönböztet: liberalis, konzervatív és skandináv jóléti államot.

Jellemezze a jóléti államok típusait Esping-Andersen szerint!

A Liberális jóléti állam az angolszász országokra jellemző. Rászorultságelvű jóléti támogatásokat biztosít. Az ellátás szerény, a társadalombiztosítás is. Ezzel szemben a magánbiztosítás társadalomszervező erő. Az állam működésének fő mozgató rugója a nem szabályozott piac. A piacon az esélyek egyenlőek. Szabadságértelmezésében a negatív szabadság jellemzi, azaz szabadság a szenvedéstől, nélkülözéstől, ha az adózó maga is tesz érte. Stigmatizál, ezáltal munkára ösztönöz. Könnyen tud új munkahelyeket nagy számban teremteni. Ez a munkaerő azonban gyakran képzetlen, csak létfenntartását tudja biztosítani (például ház körüli munka a gazdagoknál), tartalékolni nem tud. Ez, mint látni fogjuk szemben áll Nyugat-Európa foglalkoztatáspolitikájával, ahol a prioritás a munkaerő minősége és nem mennyisége. Itt tehát minden ellátás a munkához kötődik, a dekommodifikációs hatás kicsi. A szolidaritás inkább csak mikroszinten van jelen adakozás formájában. Ez, mint látni fogjuk ellentétben áll a Skandináv modellel, ahol az állam szolidáris a szegényekkel, időssekkel, gyermeküket egyedül nevelő nővel. Az angolok szerint a piaci verseny társadalmi végeredménye az igazságos, és ez nem korrigálandó. Ilyen az USA, Kanada, melyeket a piac logikája ural. A jövedelemigazolóhoz kötött segélyezés, valamint szerény társadalombiztosítási programok jellemzik, s univerzális ellátások csak egészen szűk körben, alacsony színvonalon működnek, ha egyáltalán léteznek. A Konzervatív jóléti állam a kontinentális Nyugat-Európára jellemző. Magának az államnak a működése intézmények szövetségére épül (például önkormányzatok, nyugdíjbiztosítók és egyházak együttműködése az idősgondozásban!). Jelen vannak a közösségi programok a társadalombiztosításban (például közgyógyellátás). Az USA-ban ezzel szemben ilyen nem létezik. Európában az egyén krízishelyzetében az állam nem lép be egyből segítőként, szemben Skandináviával. Az egyén ellátását segítő társadalmi szervezetek tárgyalásos, korporatív viszonyban vannak, a szereplők között politikai alkuk születnek. A magánbiztosítók szerepe marginális. A nyertesek ebben az államtípusban a magasan iskolázott férfiak, a vesztesek a nyugdíj előtt állók. A konzervatív ideológia az egykeresős családmoddellnek felel meg, az apa dolgozik, az anya neveli a gyerekeket. Nézetük szerint a társadalmi egyenlőség nem létezik, az egyén szabadsága is korlátozott az állam keretein belül. Itt is szemben áll a liberális modell korlátlan szabadságával. Véleményem szerint itt arról van szó, hogy az egyént jobban kötik a társadalmi normák, adott esetben az egyház nevelő, társadalomszervező ereje. A szociális kiadások közepesek, több mint a liberális, kevesebb, mint a Skandináv modellben. Ilyen Ausztria, Franciaország, Németország, Olaszország, melyeket erős egyházi hatás jellemez. A hangsúly a hagyományos hierarchiák, megőrzésén van. Szívesen lemondanak a piaci megoldásokról (például magánbiztosítás). A szociálpolitika a hagyományos családmoddell és a tradicionális női szerepek elkötelezettje. A családformát a férfiak uralják. A Skandináv jóléti államban a fő szervezési elv az állampolgári jogok biztosítása és a társadalombiztosítás. Elsősorban a középosztálynak nyújt biztonságot. Az állam a fő ellátó szerv, a magánbiztosítók szerepe kicsi, szemben a liberális rezsimekkel. Univerzális ellátások jellemzik, ilyen az univerzális alapnyugdíj. A család központi szerepű, amennyiben közvetlen juttatásokat nyújt az állam a gyerekeknek, idősöknek. A konzervatív államokkal ellentétben azonban azt vallja, hogy a nők ne legyenek a családtól függők anyagilag. Célul tűzi ki a teljes foglalkoztatást. Nemcsak az indulási egyenlőségre figyel, hanem a kimeneti egyenlőségre is. A liberális modellel azonos módon fontos az igazságos teljesítmény szerinti bérezés, azonban a társadalmi szakadékok mélyülését adórendszerével korlátozza. Itt a piac szabályozása a középosztályoknak kedvez.

Az ösztársadalmi szolidaritás erősítése érdekében a szegénypolitika csapdait a munkalehetőségek biztosításával, a jóléti rendszer és a foglalkoztatás összekapcsolásával igyekeznek elkerülni.

MUNKANYELVI

IRODALOMJEGYZÉK**FELHASZNÁLT IRODALOM**

1997. évi XXXI. Törvény (Gyermekevédelmi törvény)

1993. évi III. Törvény (Szociális törvény)

Zombori Gyula: A szociálpolitika alapfogalmai, Szociális szakképzés könyvtára, Budapest, 1997.

Koller Boglárka: Nemzet, identitás és politika Európában, L'Harmattan–Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 2006.

Briggs, Asa: A jóléti állam történeti perspektívában, In: Ferge Zsuzsa–Lévai Katalin: A jóléti állam, Társadalompolitikai olvasókönyvek, Budapest, 2004.

Jenei György: Összehasonlító társadalompolitika, Center for parliamentary management Parlamenti Módszertani Iroda, 2001.

Esping-Andersen: Mi a jóléti állam? In: Ferge Zsuzsa–Lévai Katalin: A jóléti állam, Társadalompolitikai Olvasókönyvek, Budapest, 2004.

Csaba Iván–Tóth István György: A jóléti állam politikai gazdaságtana, Osiris Kiadó, Budapest, 1999.

Barr, Nicholas: Történeti és intézményi háttér, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 1998.

AJÁNLOTT IRODALOM

Ferge Zsuzsa: Szociálpolitika és társadalom, Szociális Szakképzés könyvtára, Budapest, 1994.

Ferge Zsuzsa: Elszabaduló egyenlőtlenségek, Szociális Szakképzés könyvtára, Budapest, 2000.

A(z) 1868–06 modul 004–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 761 01 0000 00 00	Csecsemő- és gyermeknevelő- gondozó
54 761 02 0010 54 01	Gyermekotthoni asszisztens
54 761 02 0010 54 02	Kisgyermekgondozó, -nevelő
54 761 02 0100 33 01	Gyermek- és ifjúsági felügyelő
54 761 02 0100 31 01	Házi időszakos gyermekgondozó
33 761 01 0000 00 00	Nevelőszülő

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

15 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató